

The article draws attention to the problem of educating the language personality of the student, methodological bases and the role of methodological tools are analyzed in the education of the students' personality by means of the Ukrainian language. The main statements of modern research on the education of language personality have been clarified, which is closely connected with the practical advice of I. Ohienko, who once developed guidelines and recommendations that help improve the school educational system. The system of methods and techniques of language education of students' personalities is analyzed; their structure is substantiated, those that contribute harmonious development of the students' personality are singled out.

Key words: educational methods, techniques, language personality, pedagogical guidelines, methodology of education, personal education.

Отримано: 29.10.2020 р.

УДК 001(477)Огієнко:378.017:316.614

DOI: 10.32626/2309-7086.2020-17-2.153-159

Світлана Поліщук

ORCID 0000-0002-1325-0143

кандидат педагогічних наук, доцент

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка

СОЦІАЛІЗУЮЧИЙ ВПЛИВ НАУКОВОГО ДОРОБКУ ІВАНА ОГІЄНКА НА ВИХОВНИЙ ПРОЦЕС СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ

У своїй статті автор небезпідставно звертає увагу на необхідність поглиблення процесу виховання учнівської та студентської молоді в наші дні, тобто дні, коли поглиблюється демократизація вітчизняної школи, коли відбувається активна трансформація моральних і духовних цінностей, коли спостерігається знівелювання процесу виховання як учнівської, так і студентської молоді.

Ключові слова: педагогіка, навчання, виховання, студент, учень, молодь, процес, покоління.

Виховання підростаючого покоління завжди було і є надзвичайно актуальним на всіх етапах суспільного розвитку. Особливо важливого значення набуває ця проблема в наш час, коли поглиблюється демократизація вітчизняної школи, коли Українська держава починає входити в європейський і світовий освітній простір, коли відбувається активна трансформація моральних і духовних цінностей, коли спостерігається нівелювання процесу виховання як учнівської, так і студентської молоді. Тому не даремно ряд провідних вчених-педагогів на сьогоднішній день небезпідставно стурбовані процесом виховання підростаючого покоління. Тільки вихована на високих моральних цінностях людина займає чітку громадську позицію в суспільстві й неухильно їй слідує. Особливо важливе місце в даному контексті займає духовне виховання, яке сприяє формуванню і становленню людини як особистості. Лише духовно сильна і морально стійка людина здатна на високі звершення і на самопожертву; на високий громадянський обов'язок [6, с. 149].

Проблемам розвитку ідей виховання в нашій державі приділялась постійна увага провідних вчених-педагогів України, на різних етапах її розвитку. Так якщо взяти до уваги ХХ століття (період становлення молоді Української держави), то проблема виховання знайшла своє відображення в наукових доробках таких вітчизняних вчених-педагогів як: М. Драгоманов, С. Русова, Я. Чепіга, О. Залужний,

С. Сірополко, С. Ананьїн, М. Грушевський, А. Макаренко, Г. Гринько і інші. Саме в їх працях закладено підвалини ідей виховного спрямування підростаючого покоління, що дає змогу визначити орієнтири його розвитку в сучасних умовах.

Слід відмітити, що проблема виховання, як соціальне явище, цікавила людей з давніх часів та особливо актуальною є сьогодні. Так сучасний вчений-педагог С. Харченко зокрема відмічає, що сучасне суспільство висунуло на перший план проблему соціальної особистості, її пристосування до нових умов, що змінюються. Для того, щоб особистість могла виявити гнучкість до соціальної адаптації, розвивати самостійність у виборі професійної діяльності та була готовою до самоосвіти впродовж життя, всебічно підготовленою до комфортного й ефективного існування в умовах постіндустріального суспільства, вона має, передусім, опанувати духовну культуру свого народу та бути громадянином-патріотом своєї держави [7, с. 99].

На це націлені ряд нормативно-правових документів, в тому числі і державні освітні стандарти, зміст яких направлений на модернізацію системи науково-методичних і педагогічних заходів з метою поліпшення виховного процесу учнівської і студентської молоді.

Вимоги щодо виховання сучасної молоді яскраво відображенні в Законах України «Про освіту», «Про загальну середню освіту», Концепції національно-патріотичного виховання молоді, Державній національній програмі «Освіта» (Україна XXI століття), Концепції національного виховання, Стратегії національно-патріотичного виховання дітей та молоді на 2016-2020 роки.

Цій проблемі приділяють велику увагу ряд провідних сучасних вчених-педагогів нашої держави: А. Левківський, І. Зайченко, С. Поліщук, М. Тимошук, С. Харченко та ряд інших.

На основі вище сказаного, ми можемо зробити висновок про те, що виховання на основі морально-етичних принципів є необхідною умовою буття кожної людини.

Надзвичайно важливе значення вихованню підростаючої молоді на рубежі XX століття і пізніше приділяв Митрополит Іларіон – І. Огієнко, який певний час очолював Кам'янець-Подільський національний університет.

Зауважимо, що в останні роки суттєво збільшилася загальна кількість праць із дослідження окресленої проблеми і значно підвищився їх теоретичний рівень, зріс інтерес науковців до наукової спадщини І. Огієнка, розширився тематичний діапазон цих праць.

Актуальність кожного дослідження полягає в тому, що в процесі його здійснення відкриваються і розкриваються нові аспекти поставленого дослідником завдання щодо виховання студентської молоді, яке сприяє соціалізації особистості, програмує параметри її розвитку і самовдосконалення.

Виховання громадян, які цінують рідний край і працюють на користь свого народу, І. Огієнко вважав важливим напрямом виховного процесу. В цьому виховному процесі особлива роль належить вчителю, тому так багато уваги приділяв І. Огієнко процесу виховання студентської (і не тільки) молоді. На поглиблення процесу виховання націлені такі його фундаментальні праці як: «Творімо українську культуру всіма силами нації» (Варшава, 1933 р.), «Як жити на світі. Мій дарунок для молоді» (Хомі, 1943 р.), «Книга нашого буття на чужині» (Вінніпег, 1956 р.), «Дохристиянські вірування українського народу» (Вінніпег, 1965 р.), «Мої проповіді» (Вінніпег, 1973 р.) та інші мають глибокий соціалізуючий вплив і просякнуті почуттям необхідності поглиблення виховного процесу підростаючого покоління.

Вдосконаленню (поглибленню) процесу виховання багато уваги приділено і в сучасних наукових дослідженнях ряду вітчизняних вчених-педагогів. Зокрема даній проблемі велику увагу приділяють в своїх наукових працях О. Адаменко –

«Розвиток педагогічної науки в Україні в другій половині XX століття» (1950-2000 рр.); Р. Андрійчук – «Розвиток вітчизняних систем виховання кінця XVII – початку XXI століття (цивілізаційний підхід)»; І. Кучинська – «Розвиток ідей громадянського виховання у вітчизняній суспільно-педагогічній думці (друга половина XIX – 30-ті рр. XX століття)»; І. Сіданіч – «Духовно-моральне виховання дітей у вітчизняній школі (XX – перша чверть XXI століття)»; С. Гурув – «Теоретико-методичні засади виховання духовно-моральних цінностей студентів гуманітарних спеціальностей засобами літературного мистецтва» та ін.

Метою написання статті є дослідження наукової спадщини І. Огієнка та її впливу на виховання сучасної студентської молоді в умовах демократизації Українського суспільства і влиття України в європейський і світовий освітній простір.

Завдання: розкрити суть і зміст соціалізуючого впливу наукового доробку І. Огієнка на виховний процес сучасної студентської молоді; обґрунтувати важливість поглиблення процесу виховання на основі моральних і духовних цінностей (відобразити) спрямовуючий вплив наукового доробку І. Огієнка на позитивну соціалізацію особистості.

Результати дослідження. Як відмічає вчений-педагог С. Харченко з огляду на нові суспільно-політичні реалії в Україні все більшої гостроти набуває виховання молодого покоління. Оскільки високо вихована на моральних і духовних цінностях особистість завжди стійка в своїх переконаннях, вона є вірною своїм ідеалам, непримиренна до неправди.

Тому не даремно, будучи самому глибоко вихованою і толерантною особистістю, І. Огієнко надавав надзвичайно важливого значення процесу виховання підростаючого покоління. Він вважав, що виховання громадян, які з любов'ю відносяться до своєї землі, цінують свій край і працюють на користь свого народу є надзвичайно важливим. На це націлено ряд його праць. У виховному процесі І. Огієнко особливу роль відводив вчителю, який навчає дітей на вірі в ідеали добра. При цьому він звертав увагу на те, що виховний процес відбувається під впливом різних форм суспільної свідомості. Про це вказує в своєму науковому доробку вчена-педагог І. Кучинська. Зокрема вона відмічає, що І. Огієнко окреслив про зниження морального і духовного виховання серед підростаючого покоління, що спричинено, на думку вченого, поглибленням суперечностей, які виникли на суспільному рівні і далі діють на родинному, освітньому й особистісному рівнях. Це знаходить свій прояв у:

- зниженні рівня педагогічного виховання духовності, яке, зокрема, зумовлене суперечностями між традиційними моральними принципами сім'ї, її духовним потенціалом і соціальними реаліями; руйнація старих суспільних ідеалів і невизначеність нових;
- вимогах суспільства виховати духовну особистість і невідповідності сім'ї, школи й суспільства в цілому до здійснення такого виховання;
- невідповідності розвитку й виховання інтелектуальних та духовних якостей дітей у національній школі;
- суперечності між високими вимогами до педагогів у вихованні духовності дітей і молоді і браком єдності педагогічного колективу та батьків;
- суперечності ідеалів родини і соціуму;
- невідповідності слів батьків їхній поведінці;
- суперечності між потребою виховати в дітей високі якості й заземленістю вихователів;
- суперечності між уявленнями дітей і молоді про життя і самою життєвою реальністю [4, с. 59].

Звертаючи увагу на ці суперечності, які негативно відбиваються на процесі виховання молодого покоління слід звернути безпосередню увагу на важливість порад І. Огієнка щодо його поліпшення. Так у своїй праці «Книга нашого буття на чужині» І. Огієнко звертає нашу увагу на значення і роль у формуванні громадянської самосвідомості у школярів і підростаючої молоді, сім'ї.

Зокрема він наголошував, що в умовах сім'ї укорінюються основні якості, здібності, нахили, таланти та звички дітей. Він зазначав, що основними завданнями родинного виховання є:

- формування духовних цінностей з позиції добра, справедливості, гідності, правди, честі, людяності;
- створення сприятливої трудової атмосфери в сім'ї;
- залучення дітей до світу знань через народні казки, пісні, прислів'я, приказки, думи, лічилки тощо;
- піклування про нормальний розвиток відчуттів і сприймань дитини;
- турбота про те, щоб дитина всебічно розвивалась, володіла рідною мовою, елементарними знаннями про навколишнє середовище (рідний край, природу, тощо);
- залучення дітей до активної участі в народних традиціях, звичаях, обрядах, виховання в них національної свідомості, характеру та ін.

На цю особливість Огієнкового вчення звертає увагу І. Кучинська, яка зазначає, що упродовж віків українські родини дотримувались традиційно-християнського підходу до системи виховання дітей, який ґрунтувався на вірі в ідеали добра. Духовні закони для українців – це закони життя, моралі, етики. Родинне релігійне виховання поглиблювала школа, де Закон Божий був обов'язковим предметом. Але якщо в церкві чи в школі релігію «вчили», то в сім'ї релігія була елементом щоденного життя. Батько й мати навчали дітей першої молитви, знаку святого хреста, показували ікони як символ присутності Бога, тобто готували їх до християнського життя.

Протягом віків діти виховувалися в духовно-національному середовищі, зміст та форми функціонування якого відображають культурно-історичний досвід рідного народу. Духовно-національне виховання, яке гармонійно вписується в життєдіяльність рідного народу, поступово формує в підростаючих поколіннях всі компоненти духовності, яка передається дітям від батьків, дідів і прадідів і поглиблюється, збагачується в умовах сучасного буття нації.

У процесі реалізації духовно-національного виховання формується така система основних компонентів духовного світу особистості:

1. Національна психологія (недооцінка, нехтування усім багатством і різноманітністю якостей, відтінків національної психології, темпом і способом мислення, перебігом емоцій і почуттів, особливостей мовлення тощо збіднює психологічне життя дитини. звужує світосприймання, спотворює оригінальність світобачення).
2. Національний характер і темперамент (вічне правдошукання, гостинність і щедрість, ласкавість і доброзичливість, пісенність і музичність, працьовитість і талановитість, ніжність і глибокий ліризм, свободолобність і душевне багатство – лише деякі типові якості відомого цивілізованому світі українського національного характеру).
3. Національний спосіб мислення (українська система виховання спрямована на те, щоб підростаючі покоління оволодівали усім багатством і різноманітністю засобів та прийомів мислення народу. Національна психологія.

- характер, свідомість і самосвідомість та інші складові духовності народу, трансформуючись у мислення підростаючої особистості, визначають її самобутність, неповторність).
4. Християнська етика (найкраще засвоюється у процесі безпосереднього виконання традицій, звичаїв, обрядів, включення дітей у працю, побут). Християнська етика (чесність, справедливість, гідність, правдивість, совість тощо) проймає всі грані життя, вона є його сутністю.
 5. Народна Естетика (пробуджує в молоді внутрішні сили, надихає на добрі справи, запалює оптимізмом, стверджує любов, віру і надію як найважливіші складники духовності).
 6. Народна правосвідомість (народна правосвідомість, законотворчість, звичаєве право).
 7. Національна філософія (оволодіння кожним учнем народною мудрістю є надійним ґрунтом для засвоєння наукової філософії, опанування філософськими системами багатьох народів світу).
 8. Духовно-національний світогляд (українському світогляду притаманна філософсько-психологічна риса – утвердження органічної єдності, гармонійного злиття Людини-Природи-Народу-Космосу-Бога).
 9. Національна ідеологія (ідейне багатство нації, система філософських, політичних, правових, економічних, моральних, естетичних та релігійних ідей, поглядів, принципів, ідеалів, які відображають інтереси, прагнення, потреби нації, суверенність її державності).

У свідомості людей, зокрема, молоді, потрібно відродити правильне розуміння фундаментального поняття «духовність», відновити його первинний зміст. Це можна досягти, як зазначав І. Огієнко, завдяки спільній праці школи, родини і церкви, «озброюючись» рідною мовою, вірою в Бога на науковими ідеями, які у роботі з молоддю повинні зміцнити їх духовне життя [4].

Досліджуючи історичну (наукову) спадщину І. Огієнка, І. Кучинська зазначає: «Отже, суспільство, держава, нація виробляють свою систему цінностей, що фіксується у матеріальній і духовній культурі народу. Духовні цінності – це основоположні, нетлінні святині, традиції, звичаї, моральні принципи і норми, заповіді, ідеї, вироблені нацією, народом, етносом упродовж свого історичного розвитку. Вони відображають світорозуміння, світогляд, риси характеру і вдачу, менталітет народу і вирізняють його з-поміж інших собі подібних, тому виховувати їх потрібно, констатував І. Огієнко, у відповідності з тією спадщиною, яка притаманна тому чи іншому народу, нації» [4, с. 64].

На цю особливість Огієнкового вчення також звершають увагу ряд інших педагогів нашої держави: М. Фіцула, І. Зайченко, А. Левківський, В. Гурський, В. Присакар, С. Поліщук і інші.

Приділяючи особливу увагу вдосконаленню процесу виховання та становленню студентської молоді як особистості, І. Огієнко підкреслював, що цьому повинна сприяти духовно-національна система навчання і виховання, яка ввібрала в себе кращі надбання духовно-національної виховної мудрості. Оскільки вона включає ідейність народу, його морально-естетичні та етнічні цінності, які трансформовані в засобах народної педагогіки.

Вивчаючи педагогічну спадщину І. Огієнка, ми спостерігаємо, що вона є багатогранна і що вона всеціло направлена на виховний процес підростаючого покоління. Тому ми вважаємо, що впровадження в життя його науково-педагогічної спадщини, може принести добрі плоди у вихованні нової людини. Виходячи із вище сказаного, ми можемо констатувати, що соціалізуючий вплив наукового до-

робку І. Огієнка на виховний процес студентської молоді є очевидним. Ми повністю розділяємо думку тих вчених, які вважають, що зміст виховання в національній школі повинен визначатися, як система фундаментальних знань про свій народ, особливості його національного характеру, психології, історико-культурного досвіду, а також знань про свій родовід, спосіб життя і виховання у сім'ях, про рідні край і все, пов'язане з ним. Вважаємо, що засвоєння учнями та студентами системи фундаментальних знань про рідну мову, літературу, етнографію, історію, психологію, демографію народу запобігатиме історичному безпам'ятництву, бездуховності, сприятиме прилученню до світової культури через рідну культуру.

Звертаючи увагу, на формування у школярів і студентської молоді морально-етичних цінностей І. Огієнко відмічав, що вихованість особистості з високими морально-етичними переконаннями і стійкими духовними цінностями досягається (характеризується) сформованістю у неї системи моральних властивостей, які відображають її ставлення до людей, колективу, суспільства, довколишньої дійсності, до самої себе.

Акцентуючи свій погляд на виховний процес учнівської і студентської молоді, який є багатограний, ми не можемо не зауважити, що в цьому процесі І. Огієнко надавав першочергову увагу духовному вихованню, зокрема від підкреслював, що духовне виховання – це двосторонній процес, який полягає у впливі вихователів на вихованців у відповідних діях останніх, тобто у засвоєнні ними моральних понять, у попередженні свого ставлення до морального і аморального у вчинках та у всій поведінці. При цьому І. Огієнко звертав увагу, що моральні поняття скеровують дії тільки тоді, коли вони не просто завчаються, а глибоко осмислюються і перетворюються у моральні переконання [4, с. 70].

Список використаних джерел літератури:

1. Лларіон. Бог і світ. Читанка для молоді недільних і українських шкіл та родин. Вінніпег, 1964. 72 с.
2. Лларіон. Книга нашого буття на чужині. Бережимо все своє рідне! Ідеологічно-історичні нариси. Вінніпег: Українське наукове Богословське Товариство, 1956. 167 с.
3. Лларіон. Українська культура і наша церква. Ідеологія Української Православної Церкви. Життєпис. Вінніпег: Накладом Товариства «Волинь», 1991. 84 с.
4. Кучинська І.О. Духовні джерела Івана Огієнка: навчальний посібник. Кам'янець-Подільський: Абетка-НОВА, 2004. 88 с.
5. Огієнко І.І. Наука про рідномовні обов'язки. Жовква, 1936. 72 с.
6. Поліщук С.В. Педагогічна спадщина І. Огієнка. Її вплив на громадянське виховання учнівської та студентської молоді. *Педагогічна освіта: теорія і практика*: зб. наук. праць / [гол. ред. В.М. Лабунець]. Кам'янець-Подільський, 2018. Вип. 25 (2-2018), Ч. 1. С. 149-153.
7. Харченко С.Я., Петришин Л.Й. Соціалізуючий вплив патріотичного виховання на молодь в Україні. *Педагогічна освіта: теорія і практика*: зб. наук. праць / [гол. ред. В.М. Лабунець]. Кам'янець-Подільський, 2020. Вип. 28 (1-2019). С. 97-106.

References:

1. Ilarion. Boh i svit. Chytanka dlia molodi nedilnykh i ukrainskykh shkil ta rodyn. Vinnipeg, 1964. 72 s.
2. Ilarion. Knyha nashoho buttia na chuzhyni. Berezhimo vse svoje ridne! Ideolohichno-istorychni narysy. Vinnipeg: Ukrainske naukove Bohoslovske Tovarystvo, 1956. 167 s.
3. Ilarion. Ukrainska kultura i nasha tserkva. Ideolohiia Ukrainkoï Pravoslavnoi Tserkvy. Zhyttiepy. Vinnipeg: Nakladom Tovarystva «Volyn», 1991. 84 s.

4. Kuchynska I.O. Dukhovni dzherela Ivana Ohiiienka: navchalnyi posibnyk. Kamianets-Podilskyi: Abetka-NOVA, 2004. 88 s.
5. Ohiienko I.I. Nauka pro ridnomovni oboviazky. Zhovkva, 1936. 72 s.
6. Polishchuk S.V. Pedahohichna spadshchyna I. Ohiiienka. Yii vplyv na hromadianske vykhovannia uchnivskoi ta studentskoi molodi. *Pedahohichna osvita: teoriia i praktyka*: zb. nauk. prats / [hol. red. V.M. Labunets]. Kamianets-Podilskyi, 2018. Vyp. 25 (2-2018). Ch.1. S. 149-153.
7. Kharchenko S.Ia., Petryshyn L.I. Sotsializuiuchy vplyv patriotychnoho vykhovannia na molod v Ukraini. *Pedahohichna osvita: teoriia i praktyka*: zb. nauk. prats / [hol. red. V.M. Labunets]. Kamianets-Podilskyi, 2020. Vyp. 28 (1-2019). S. 97-106.

In this article, the author rightly pays attention to the need to deepen the process of education of pupils and students in our days, that is, days when the democratization of the National School is deepening, when there is an active transformation of moral and spiritual values, when there is a leveling of the process of education of both pupils and students.

In this context, it is of particular importance to refer to the scientific heritage of scientists-teachers of the relatively recent past, which are the years of the XX-th century for us. It is in their works that the foundations of ideas and conceptual provisions of moral, ethical and ideological-spiritual education are laid, the mastery of which makes it possible to determine the guidelines for development in modern conditions.

In this context, the author of the article pays special attention to the achievements of the great scientist of the recent past, teacher I. Ohiienko.

Based on the research and study of the works of I. Ohiienko, the author of the article revealed their socializing influence on the educational process of modern students and students. It is this scientist who emphasizes the importance of influence in the upbringing of the individual of school, family and religious education.

The valuable content of the article is that its authors, based on the works of I. Ohiienko, revealed ways and means of influencing the educational process of modern students and students. At the same time, the author of the article concludes that the content of education in a national school should be defined as a system of fundamental knowledge about one's People, Features of its national character, psychology, historical and cultural experience, etc.

The author of the article also pays special attention to I. Ohiienko's justification of the need for spiritual and national education as such, which is most reflected in the formation of a child as a person with a certain social worldview.

Key words: pedagogy, training, upbringing, student, youth, process, generation.

Отримано: 19.10.2020 р.